



DE PADDENSTOELN VAN SNELWEGEN EN VERKEERSPLEINEN IN DE ZAANSTREEK

Martijn Oud

mnaj.oud@ziggo.nl

Oud, M. 2020. Mushrooms on motorways and roundabouts in the 'Zaanstreek'. Coolia 63(2): 83–87.

Roundabouts and roadsides of motorways are not popular habitats for mushroom searching. Yet, it turns out that many interesting fungi can be found there. The author therefore calls upon mycologists throughout the country to pay more attention to these neglected habitats.

Er zijn maar weinig natuuronderzoekers die het initiatief nemen om de bermen van snelwegen en verkeerspleinen te onderzoeken op het voorkomen van paddenstoelen of andere organismen. Dat hier paddenstoelen voorkomen zal niemand betwijfelen, maar om welke soorten en aantallen het gaat, weten we niet. Vrijwel niemand kijkt in de bermen van snelwegen en verkeerspleinen naar paddenstoelen, omdat we vanwege de luchtvervuiling door het verkeer hier geen zeldzame en/of Rode-Lijstpaddenstoelen verwachten.

Toegankelijkheid snelwegbermen

Als het gaat om een redelijke kans op bijzondere paddenstoelen gaan we liever naar een park in de buurt of, nog beter, naar een natuurreservaat. Meestal wordt alleen een lidmaatschapsbewijs vereist van de natuurbeherende instantie. Deze gebieden zijn zonder problemen te betreden in tegenstelling tot de bermen van rotondes en snelwegen. Toch willen we meer te weten komen over de eventuele paddenstoelen van deze moeilijk toegankelijke terreinen. Dit grootste milieutype van ons land breidt zich al tientallen jaren uit in een ongeëvenaard tempo. Het fileprobleem lijkt alleen maar toe te nemen, ondanks de miljarden die er in uitbreiding of verbetering van het wegennet worden gestoken. Vaak worden snelwegbermen beplant met bomen zoals populieren waardoor symbiose- (mycorrhiza-) paddenstoelen zich ook zouden kunnen vestigen.

Het aantal toegankelijke snelwegbermen is echter klein en je moet er achter zien te komen waar deze toegankelijke bermen zich bevinden. Voor de goede orde: we zijn gaan zoeken naar bermen die daadwerkelijk (zonder gevaar voor eigen leven) te betreden zijn. Na studie van de omgeving konden we Knooppunt



Figuur 1. Nonnenkapkluiwammen (*Helvella spadicea*) RL; Bedreigd, op uitlaatgasrijke locaties in de bermen van verkeerspleinen en snelwegen.





Figuur 2. Geaderde kluiwzwammen (*Helvella fusca*), RL; Bedreigd met uitsterven. Deze zeldzame soort werd met tientallen exemplaren (52) verspreid tussen de populieren in de berm van de N8 bij Krommenie aangetroffen.

Zaandam en het Coenplein met een bootje via de (vaar) Polder Oostzaan bereiken.

Alleen het oostelijk deel van het klaverblad van genoemde verkeerspleinen konden we op deze manier bereiken voor onderzoek. Snelwegen lopend oversteken is spelen met je leven.

Het is duidelijk dat alleen bevoegde personen die de omgeving goed kennen en weten welke bermen op een veilige manier kunnen worden bereikt, hier een kijkje kunnen nemen.

Toevallige vondst

Voorlopig onderzoek heeft aan het licht gebracht dat in de Zaanstreek opvallend veel voorjaarspaddenstoelen voorkomen in de overwegend met populieren beplante snelwegbermen en verkeerspleinen. Niet alleen in het voorjaar (maart, april en mei) maar ook in de herfst (september, oktober) werden de locaties meermalen onderzocht op paddenstoelen maar toen werden er slechts enkele algemene soorten aangetroffen. Dit waren Vroege franjehoed (*Psathyrella spadiceogrisea*), Bleke franjehoed (*Psathyrella candolleana*), Populierenvezelkop (*Inocybe squamata*) en de Zilvergrijze ridderzwam (*Tricholoma argyraceum*). Er was slechts één opvallende uitzondering die de nodige commotie veroorzaakte. In september 2019 kwamen op verkeersplein Zaandam tussen de vele populieren die het verkeersplein rijk is, grote groepen Populiermelkzwammen (*Lactarius controversus*) tevoorschijn. Deze opvallende groepen van deze soms soepbord-grote paddenstoelen waren zelfs vanuit de auto op het verkeersplein



te zien. Dit bijzondere fenomeen is ons op andere snelweglocaties in het onderzoeksgebied niet opgevallen, hoewel het elders in het land wel meer schijnt voor te komen. (Nature-today, 11 sept 2019). Het lage aantal paddenstoelensoorten in de herfst staat in schril contrast met de vele vondsten van bijzondere soorten in het voorjaar.

Langs de met Populieren beplante berm van de N8 loopt een fietspad waardoor het zoeken naar padden-

Figuur 3. Vingerhoedje (*Verpa conica*) RL; Bedreigd.



Figuur 4. Grote Schotelkluifzwam (*Helvella queletii*) RL; Kwetsbaar.



stoelen in deze snelweg-berm geen problemen opleverde. Er werden in het voorjaar van 2012 tientallen exemplaren van de zeldzame Geaderde kluifzwam (*Helvella fusca*) ontdekt, maar de jaren daarna kwamen er hier meer bijzondere voorjaarspaddenstoelen aan het licht. Zeldzame soorten als de Nonnenkapkluifzwam (*H. spadicea*, RL; Bedreigd), Grote schotelkluifzwam (*H. queletii*, RL; Kwetsbaar), Gewone morielje (*Morchella esculenta*, RL; Kwetsbaar) en Kapjesmorielje (*Mitrophora semilibera*, RL; Kwetsbaar), konden in forse aantallen worden genoteerd. Jaarlijks verschillen de aantallen wel per soort, maar echt grote schommelingen vonden er in de onderzoeksperiode niet plaats. Het is opvallend dat genoemde soorten allemaal behoren tot de zgn. specifieke voorjaarspaddenstoelen.

De Geaderde kluifzwam vormt mycorrhiza met populieren, evenals de Nonnenkapkluifzwam en de Grote schotelkluifzwam. Laatstgenoemde komt ook wel in de herfst voor en wordt geregeld bij zomereiken en naaldbomen zoals spar aangetroffen. De voorkeur voor kalkrijk zand, vaak in combinatie met een dun laagje humus, hebben genoemde soorten wel allemaal gemeen.

Dit kalkrijke zand is gebruikt bij de aanleg van Verkeersplein Zaandam en Coenplein; het werd gewonnen uit de bodem in de omgeving. Hierdoor ontstonden de druk bezochte recreatieplassen in de Zaanstreek zoals de Jagersplas en (voor een deel) de Noorder ij-plas. De bermen

Figuur 5. Verrassend kwamen er in de herfst van 2019 grote groepen Populiermelkzwammen (*Lactarius controversus*) op Knooppunt Zaandam tevoorschijn.





Figuur 6. *Kapjesmorielje* (*Mitrophora semilibera*) RL; *Kwetsbaar*, en de *Gewone morielje* (*Morchella esculenta*) RL: *Kwetsbaar*.

van deze twee verkeerspleinen zijn niet erg aantrekkelijk om te onderzoeken, vanwege het massaal voortrazende verkeer en de uitlaatgassen. Als er in de spits files ontstaan kun je beter maken dat je weg komt vanwege de ondraaglijke stank. Tijdens de spitsuren ontstaan op werkdagen vrijwel altijd files. Vrijwel alle natuurliefhebbers verketteren dit milieutype begrijpelijkerwijs, maar we kunnen in ons landje natuurlijk niet met oogkleppen op aan natuuronderzoek gaan doen. Een milieutype zoals bermen van snelwegen en verkeerspleinen hoort er nu eenmaal bij. Het milieutype “met bomen beplante snelwegbermen” strookt uiteraard niet erg met het ideaalbeeld dat de meeste mycologen voor ogen hebben. We moeten ons neerleggen bij het feit dat langs zeer drukke snelwegen meer bijzondere Rode Lijst paddenstoelen voorkomen dan menig bioloog denkt. Op knooppunt Zaandam werden twee jaar geleden ook enkele bijenorchissen gevonden van een zeldzame variëteit (mondelinge mededeling Piet Brouwer).

Door deze reeks van bijzondere paddenstoelvondsten werden de afgelopen jaren ook andere snelwegbermen in de Zaanstreek met enkele bezoeken vereerd, tenminste als betreding niet teveel risico's met zich mee bracht. Enkele met populieren beplante bermen van open afritten van het Coenplein en verkeersplein Zaandam konden zonder noemenswaardige risico's worden onderzocht. De meeste bermen van deze verkeerspleinen zijn echter niet op een veilige manier te betreden en er moet met nadruk op worden gewezen dat deze daardoor sowieso moeten afvallen voor nader onderzoek.

Verkeersplein Zaandam en Coenplein

Een aantal met populieren beplante afritten van verkeerspleinen konden wel worden onderzocht. Dat leidde in de bermen van verkeersplein Zaandam op 14 april 2017 tot de ontdekking van tientallen Geaderde kluiwzwammen en Nonnenkapkluiwzwammen. Maar er was meer te zien. Er werd die dag een opvallend aantal Kapjesmorieljes en Grote schotelkluiwzwammen ontdekt. Op 15 april 2019 werden er langs een oprit van het Coenplein meer dan dertig exemplaren van de ernstig bedreigde Geaderde kluiwzwam geteld. Behalve deze mooie zeldzame





Figuur 7. Het grote aantal ernstig bedreigde Geaderde kluifzwammen (*Helvella fusca*) langs de onderzochte snelwegen en verkeerspleinen is moeilijk uit te leggen.



kluifzwam stonden er nu ook Bokaalkluifzwammen (*Helvella acetabulum*) en 13 exemplaren van het Gewoon morielje (RL; Kwetsbaar). Op 17 april 2019 werden er langs een oprit van de A8 het recordaantal van 147 exemplaren van de bedreigde Nonnenkapkluifzwam geteld.. Een dergelijk aantal van deze zeldzame kluifzwam is een unicum in ons land. Op het met populieren beplante deel van het klaverblad werden welgeteld 11 exemplaren van de Grote schotelkluifzwam (RL; Kwetsbaar) aangetroffen en in de berm richting Coentunnel nog eens 23 Vingerhoedjes (*Verpa conica*, RL; Bedreigd). De Vingerhoedjes waren hier vooral te vinden op schelpengruis rijk kleihoudend zand met een dunne humuslaag onder diverse bomen en struiken zoals vlier en wilg.

Conclusie

Je kunt je afvragen wat de oorzaak is dat er op dergelijke locaties zoveel zeldzame Rode Lijst-voorjaarspaddenstoelen voorkomen. Vooral het veelvuldig voorkomen van de met uitsterven bedreigde Geaderde kluifzwam en Nonnenkapkluifzwam is moeilijk te verklaren. Tot nu toe lijkt de Geaderde kluifzwam wel het meest voor te komen in met populieren beplante snelwegbermen op kalkrijk zand, vaak op zelfs min of meer onbegroeide plekken! Het ontbreken van concurrentie met andere paddenstoelen zal misschien een rol spelen van betekenis. Voor roet of verzurende uitlaatgassen gevoelige soorten zullen zonder meer geen kans maken zich te vestigen. Hoe het ook zij, al die Rode Lijstsoorten staan er toch maar! Er is begrijpelijkerwijs nog maar weinig onderzoek verricht naar de paddenstoelen van dit met zwaveldioxide, stikstofoxide, roet en fijnstofdeeltjes vervuilde milieutype. De vraag is hoe het is gesteld met de paddenstoelen van snelwegbermen elders in het land? Komen daar ook zoveel bijzondere voorjaarspaddenstoelen voor? Welke onderzoekers met kennis van zaken zijn bereid hier te gaan kijken?

Met dank aan Piet Brouwer die de meeste bermen voor zijn rekening nam.
Foto's: Piet Brouwer.

Literatuur

- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1984. Pilze der Schweiz. Band 1 Ascomycetes.
Hansen, L. & Knudsen, H. 2000. Nordic Macromycetes Vol.1.
Ellis, M.B. & Ellis, J.P. 1998. Microfungi on Miscellaneous substrates.

